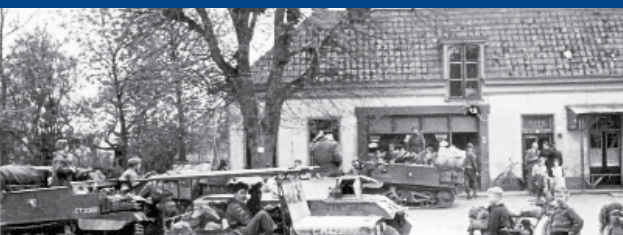
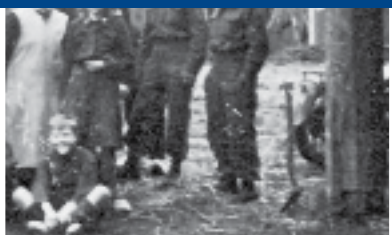
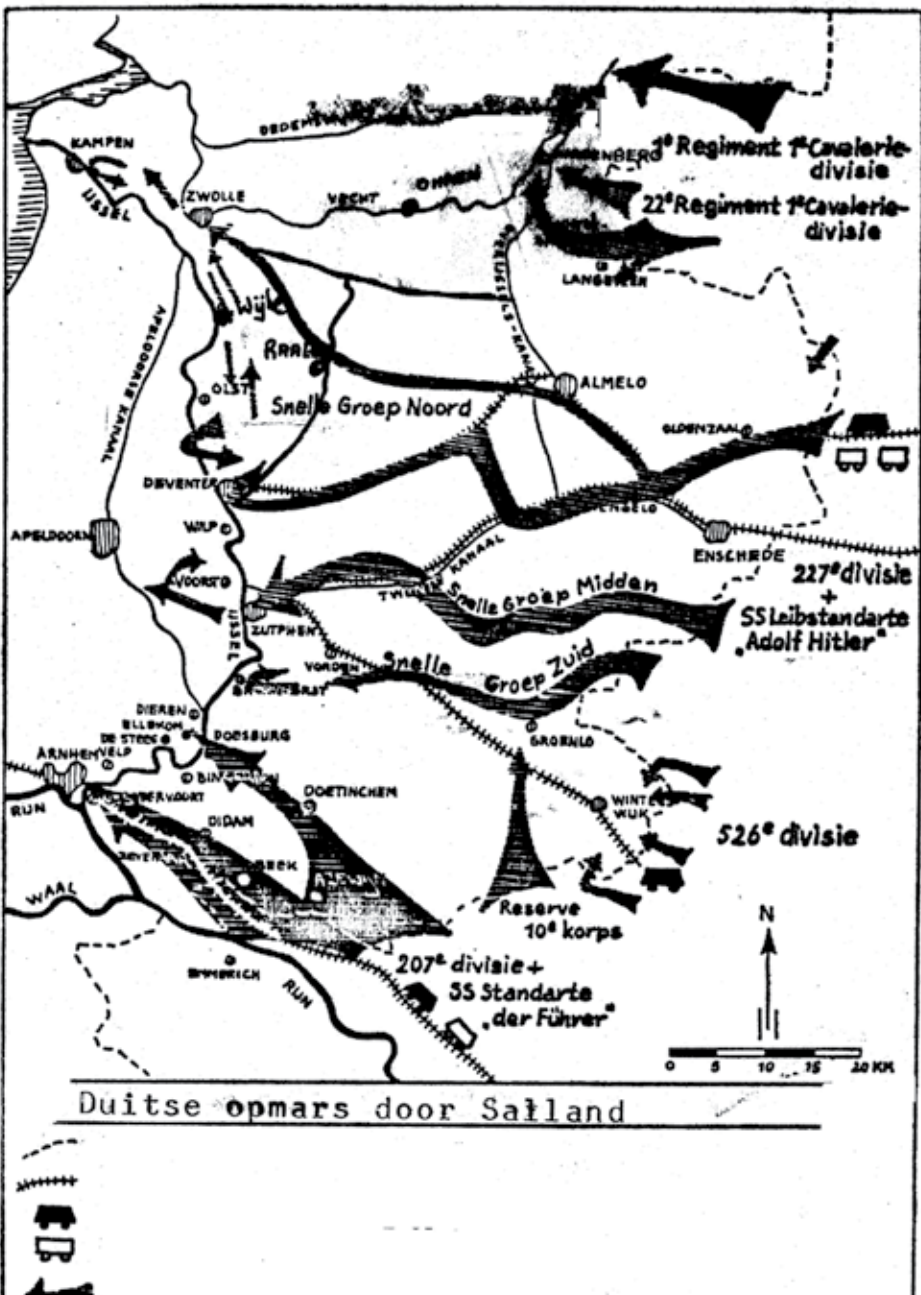




DAGELIJKS LEVEN RAALTE DAGELIJKS LEVEN RAALTE DAGELIJKS LEVEN RAALTE DAGELIJKS LEVEN RAALTE DAG



 [historischcentrumoverijssel](http://historischcentrumoverijssel.nl)



Dagelijks leven

Inleiding

Hoe zag Raalte eruit als bezet dorp? Wat waren de gevolgen van de oorlog op het dagelijks leven? Er waren minder producten te krijgen in winkels, mensen verdwenen plotseling, er kwamen nieuwe regels, en radio's en fietsen moesten bijvoorbeeld worden ingeleverd. Voor de Joodse mensen waren er minder vrijheden, voor hen werden aparte regels opgesteld. Vaak moesten zij onderduiken. In dit thema bestudeer je bronnen die vertellen over de veranderingen in het dagelijks leven. Je leert welke gevolgen de oorlog had voor het dagelijks leven.

Bezetting

Raalte werd bezet op 10 mei 1940. De Duitsers kwamen Raalte binnen vanuit Almelo

1. Bekijk de kaart en zet een rondje om Raalte en Almelo.
2. Herken jij nog meer dorpen en steden. Schrijf ze op.



Hekkersbrug, Raalte

Je ziet een afbeelding van de Hekkertsbrug (later de Daggertsbrug) in de Almelosestraat. Dit was de plek waar veel Duitsers Raalte binnenkwamen.



Schaarste



Het personeel van de Centrale keuken, de gaarkeuken van de zuivelfabriek

4. Waarom gingen er producten op de bon?

5. Op de afbeelding hieronder zie je voedselbonnen. Noem drie producten die 'op de bon' kwamen.

6. Zouden mensen tijdens de oorlog net zoveel producten kunnen krijgen als wij tegenwoordig kunnen? Leg je antwoord uit.

7. Verschillende producten zoals gas, stroom, vlees en boter gingen in de oorlog op rantsoen. Zoek op (op internet) en leg uit wat 'op rantsoen' betekent.

Aardappelen	Aardappelen	Aardappelen	Aardappelen
41	42	43	44
Aardappelen	Aardappelen	Aardappelen	Aardappelen
41	42	43	44
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
241	246	251	256
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
242	247	252	257
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
243	248	253	258
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
244	249	254	259
ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN	ALGEMEEN
245	250	255	260
BOTER	BOTER	BOTER	BOTER
41A	42A	43A	44A
41B	42B	43B	44B
BOTER	BOTER	BOTER	BOTER
RESERVE	RESERVE	RESERVE	RESERVE
C97	C98	C99	C100
MELK	MELK	MELK	MELK
41	42	43	44
MELK	MELK	MELK	MELK
41	42	43	44

Kamp Westerbork

De familie Zwarts – De Lange uit Raalte zat samen met andere Joodse inwoners van Raalte in het kamp Westerbork. Kamp Westerbork is vanaf 1942 vooral bekend geworden als doorvoerkamp.

8. Ga naar een zoekmachine (google) op internet, zoek op en leg uit wat het begrip 'doorvoerkamp' betekent.

Bekijk de brief (en lees de vertaling, die op de volgende bladzijde staat vermeld) die Betje Zwarts – De Lange schreef tijdens haar verblijf in kamp Westerbork.

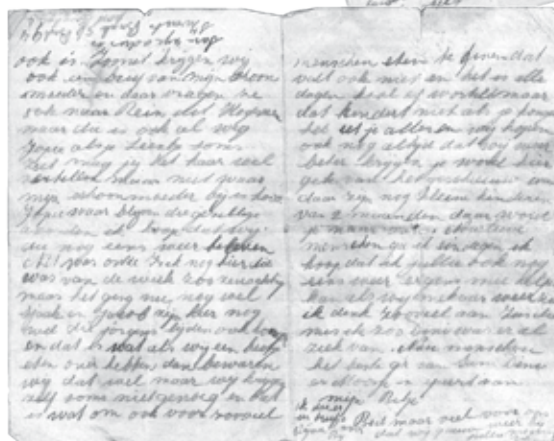
9. Noem twee producten die werden gegeten.

10. Vergelijk dit eens met wat jij dagelijks eet, noem drie verschillen.

**Betje Zwarts – De Lange
met haar 2 kinderen**



De Brief uit Westerbork



Zondagmorgen half 11

Beste mensen.

Zoo jullie zien wij nog in Westerborg. Of wij de blijven weten wij niet want morgen gaat er wee een transport weg.

Het is hier verschrikkelijk. Als wij dat overleven zijn en boekdelen van te drukke. Zus en Jaap en de kinderen zijn al weg en Hartog ook. Het is verschrikkelijk.

Heb onze Jaap helemaal niet goedendag gezegd. Ben er kapot van en dan zijn er 3 broers van Sam weg. Jaap, Willem en Flip

Maar zeg er niets van tegen mijn schoonmoeder, want dan overleefd zij het niet. Wij zitten hier al meer als een week maar het is net of het langer is.

Je word van de eene barak overgebracht naar de andere. Het is niet om uit te houden. En toch moeten wij de moed erin houden anders is het helemaal mis. Frieda en haar moeder liggen op een andere barak. Daar

was ik wel graag want nu ben je helemaal alleen met de kinderen.

Sam was net bij mijn en is nu weer weg met Dini.

Het is hier zoon modderpoelwant het is allemaal zand en nu is het modder. Mars, als je nog wat voor ons kunt krijgen doe het dan.

Hindert niet wat het kost. Sam zegt bij 'Hooischotte' kunt je misschien ook wel wat voor ons krijgen.

En... 'Jokshorst' heeft misschien nog wel boter voor ons.

Als jullie kunt doe het dan want ik zou hier nog wel graag blijven hoe rommel of hier ook is. Zoo net krijgen wij ook een brief van mijn schoonmoeder en daar vragen ze ook naar Rein uit Hoogeveen maar die is ook al weg.

Jopie als je Sientje soms ziet mag jij haar wel vertellen maar niet waar mijn schoonmoeder bij is hoor.

Jopie, waar blijven die gezellige avonden. Ik hoop dat wij die nog eens weer beleven. Net was onze Izak nog hier.

Die was van de week zoo zenuwachtig maar het ging nu nog wel. Sjaak en Jacob zijn hier nog wel.

Die jongens lijden ook honger en dat is

wat.

Als wij een beetje eten over hebben dan bewaren wij dat wel maar wij krijgen soms zelf niet genoeg en dan is wat om ook voor zoveel mensen eten te geven.

Dat valt ook niet mee en het is alle dagen kool en wortels, maar dat hindert niet.

Als je honger hebt eet je alles en wij hopen nog altijd dan wij weer beter krijgen. Je word hier ook gek van het geschreeuw want daar zijn nog kinderen van 2 maanden. Daar word je naar van. Nou lieve mensen ga ik eindigen. Ik hoop dat ik jullie ook nog eens weer ergens mee kan helpen kan als wij mekeer weerzien.

Ik denk zooveel aan Zus. Die mis ik zoo. Dini was er al ziek van.

Nou mensen het beste.

Ook van Sam, Dini en Moosje en apart van mijn Betje.

Bis maar veel voor ons dat wij gauw weer bij jullie moge zijn.

Ik doe er een briefje voor Vijver bij. Sam zijn adres is S. Zwarts, Brak 56. Bed 94. Post H.

De vertaalde brief uit Westerbork

11. Maak een woordspin van zes woorden die te maken hebben met 'Kamp Westerbork' aan de hand van deze brief.

WESTERBORK

Enige Joodse overlevende kamp

Vanaf 1942 kregen mannen uit Raalte, waaronder ook Joodse mannen, een oproep voor de werkkampen. David Lutraan is de enige joodse Raaltenaar die aan het eind van de Tweede Wereldoorlog levend terugkeerde uit de Duitse concentratiekampen.

Lees de verklaring van David Lutraan (zie volgende bladzijde).

12. Zoek op wat een werkkamp is (zoals in Hummelo).

13. Wat is het verschil tussen een doorvoerkamp (zoals Westerbork) en een concentratiekamp.

De familie Lutraan woonde wat nu Stationsstraat 17 en 19 is. Op stationsstraat 21 staat een gebouw dat een Joodse functie heeft gehad. Nu is het gebouw in gebruik als 'Vrij Katholieke kerk'.

14. Zoek op welke (Joodse) functie het gebouw in de oorlog heeft gehad.



V.l.n.r. Rachel, David en Regina Lutraan, Bertus Gorter en Elisabeth Lutraan, gefotografeerd voor het huis van de familie Lutraan in de Stationsstraat



VERKLARING

aan de heer David Lutraan, geb. 24 januari 1920 te Raalte.
Adres: Stationsstraat 34 Raalte.
Opgenomen door 1f R.C.Broek, van het Rijksinstituut voor oorlogsdocumentatie te 's-Gravenhage.
RCB/FM

De heer Lutraan verklaart:

27 Augustus 1942 kreeg ik een oproep voor een werkkamp. Ik ben toen gegaan naar kamp Eumelo, waar allemaal mensen waren, hier uit de omtrek.

De kampcommandant was wel een goede vent. Het was een oud-marineman. behalve commandant was hij tegelijkertijd kok.

Het werk dat ik moest doen bestond uit het stoben roolen voor de Ned. Heide Mij. Wij mochten ook pakjes ontvangen.

Toen wij op een Vrijdagsavondterugkwamen van het werk was de Grüne Polizei in het kamp. Wij moesten alles wat wij hadden inpakken, want de volgende morgen zouden wij op transport gaan.

De volgende dag zijn wij naar Arnhem gereisd, waar alle kampen uit de buurt bij elkaar kwamen. De daarop volgende dag zijn wij toen met al deze mensen samen, naar Westerbork gebracht. Hier kwamen wij aan om 3 uur & half vier, en wel op 3 October 1942.

Hoewel ik geen functie had in Westerbork, heb ik het toch klaarge-speeld om er een hele tijd te blijven.

De mensen die weg moesten, werden 's nachts opgeroepen door de wachaussees. Ik ben overal doorheen gevolgen, ik ben door de ramen ge-vlucht enz. Op een gegeven ogenblik werd ik echter doodziek. Ze wil-den mij op transport stellen, maar een neef van mij, die een beetje had, wist mij in Westerbork te houden. Ik heb toen zo'n beetje in de tuintjes gewerkt enz. Veel heb ik nooit gedaan, ik heb mij zo veel mogelijk gedrukt.

Na een poosje, 9 februari 1943, was er niets meer aan te doen, toen moest ik weg.

Wij reisden met een personenrein. Ik was op straftransport. Dit kwam zo. Er waren 3 man uit onze barak gevluht. Dit was barak 51 of 52. Daarom moesten nu 3 man op transport. De barakleider was daar Horwitz.

Wij kregen geen eten onderweg. Wij sleepten allemaal mee wat we konden. Toen wij in Birkenau aankwamen moest alles echter ingeleverd worden: horloges, papieren, ringen, enz. Later moesten wij ons uit-kleden en kregen wij gevangenis-kleren. Het nummer dat ik kreeg is 100911. Ik werd met ong. 100 jongens uitgezocht. Met dit stelletje zijn we nog diezelfde avond of nacht op auto's naar Monowitz vertrok-ken. Van tijd wisten wij niets meer af.

Toen wij in Monowitz aankwamen kwam de Lagerälteste bij ons. Hij ver-teelde ons van alles. Een van ons kreeg al meteen een pak slaag en ik dacht: "Ik zal maar een beetje achteraan gaan staan."

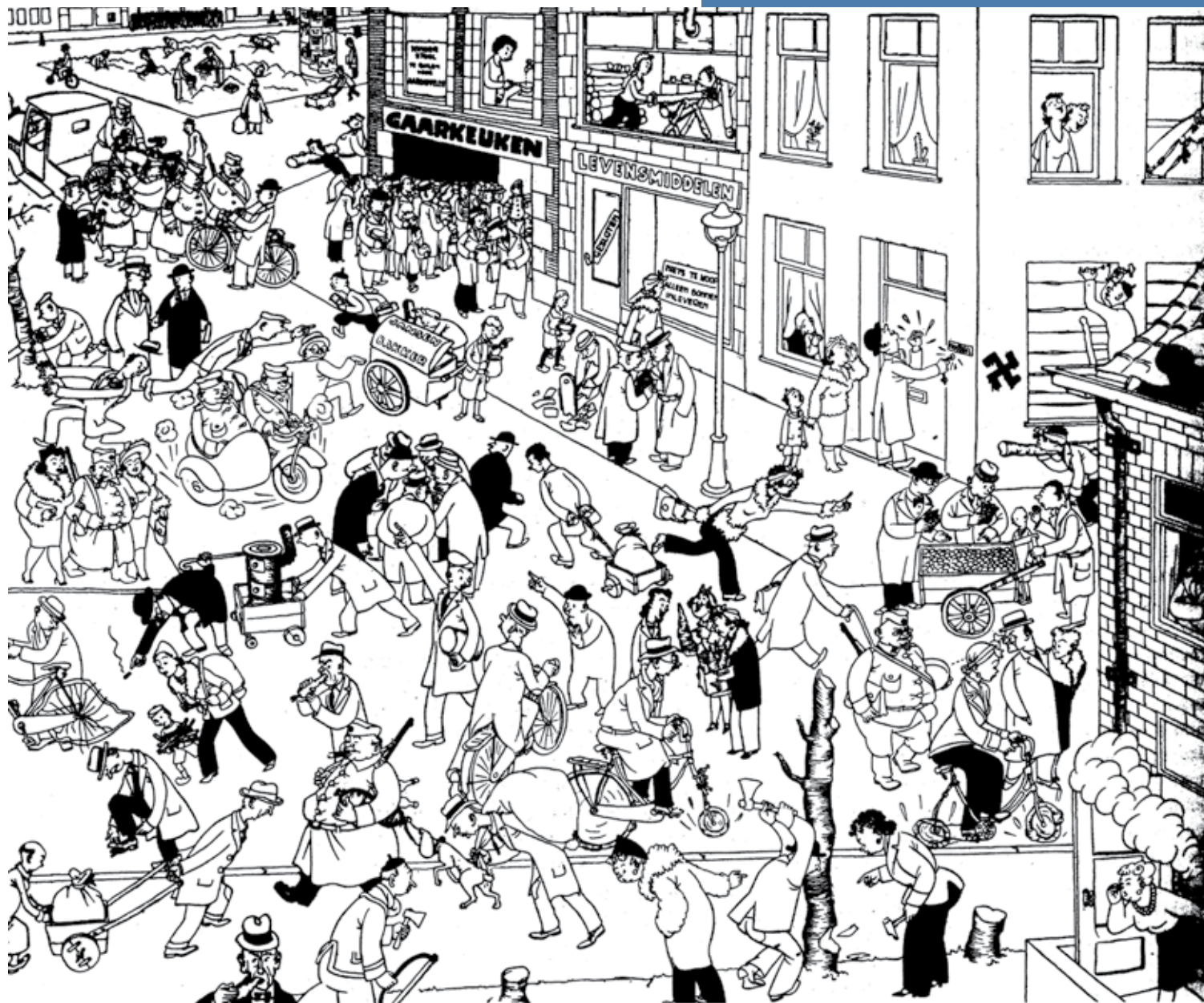
Toen wij aankwamen in Monowitz, waren er pas 5 of 6 barakken, het kamp was nog tamelijk nieuw. Er was 1 transport Hollanders voor ons geweest, ik ontmoette hier o.a. een neef van mij.

Hongerwinter

Door de slechte oogst, de slechte weersomstandigheden, en ook door een tekort aan brandstof was er aan het eind van de zomer 1944 te weinig voedsel. In Zwolle en omgeving was er nog relatief genoeg. Daarom trok een hele stroom vluchtelingen (hongertrekkers) vanuit het westen van Nederland naar het oosten van Nederland. Deze periode in de winter van 1944-1945 noemen we de Hongerwinter.

Hier zie je een tekening die te maken heeft met de oorlog, en in het bijzonder met de schaarste aan voedsel.

15. Noem twee voorwerpen of situaties die je herkent uit de oorlog, die bijvoorbeeld te maken hebben met de voedselvoorziening of met de oorlog in het algemeen.



Tekening

16. Kleur daarna de tekening in.



Foto van de oorlog

Bevrijding!

17. Je ziet hier een foto die gemaakt is in de oorlogsperiode. Kijk goed naar de foto. Wanneer denk jij dat de foto is gemaakt, aan het begin of aan het einde van de oorlog? Leg je antwoord uit.

Tussen 9 en 12 april 1945 werd de gemeente Raalte bevrijd, er werd dagenlang gefeest.

18. Door wie werd de gemeente Raalte bevrijd?

19. In 1952 werd door de Gemeenteraad besloten om een deel van de Raalterstraat voortaan Canadastraat te noemen, kun je uitleggen waarom men dat heeft gedaan?



In een boom is de datum en de naam van onze bevrijders gekerfd

1e Jaargang, na de bevrijding.

Woensdag 18 April

1945

NIEUWSBLAD VOOR SALLAND

Voorloopig advertentietarief 10 ct. per m.m.
Ingez. med. 30 ct. per m.m. „Sallandjes“ min. prijs
70 ct. (10 woorden)

Abonnementsprijs nader vast te stellen.

Uitgave : Drukkerij en Uitgeverij

Veldhuis

Raalte en Ommen

GEHEEL SALLAND BEVRIJD

Onder geweldige enthousiasme der jubelende menigte is Salland de afgelopen week bevrijpt door het 2e Britsche leger.

Over het algemeen hebben de diverse plaatsen in Salland weinig te lijden gehad van het oorlogsgeweld.

Deventer werd het eerst bevrijd.

Raalte kwam Woensdag aan de beurt. 's Nachts was de Duitse bezetting weggetrokken en toen de Raaltemannen 's-morgens ontwaakten, wisten zij eigenlijk niet waaraan zij zich ze hielden.

De mannen der N. B. S., die al dagen en nachten lang onafgebroken hadden gewerkt, verschenen nu op straat om Raalte te zuiveren.

Het was een gewaardijde werkje, meer omdat er nog geen Canadese was gearriveerd.

Direct na den middag verscheen gelukkig de eerste tank, spitsen en toen werd de vroegte spontaan, onbevangen en zonder vrees. Overal verschenen de vlaggen en werden versieringen aangebracht.

Sindsdien is een onafgebroken stroom van tanks, motoren en voertuigen door Raalte's straten getrokken.

De gansche bevolking was uitgelopen om van dit machtig schouwspel getuige te zijn, om met eigen ogen dit leger met zijn overwelvend materiaal gades te slaan en de bevrijders toe te juichen.

Men zag geen kapotte wagons met paarden, geen kindervagens en fietsen, doch een geweldige gemotiveerde macht.

En hoe loyaal en beleefd waren de soldaten. In een ommetien van tijd rukte haast n ieder Engelsche eigaarten, terwijl de kinderen chocolade kregen.

Lemelerveld

Na 59 maanden bezetting. De datum 10 Mei 1940 en 10 April 1945 zal de bevolking deze plaats lang in het gedingen blijven, vooral de laatste wende omdat op die dag de Canadezen ons plaatsje zuiverden van het moftengespuis. Nauwelijks hadden ze het vuur geopenl, of men zag de molten zich in groepjes terug trekken, waardoor men wel de indruk kreeg dat ons plaatsje niet sterk verdedigd zou worden; toch was dat niet. Enkele kleine groepjes sterk verdedigden, zoodat een paar uur keaching voor noodig was om ons plaatsje te bevrijden.

Nauwelijks was het vuur afgelopen of men zag de menschen op het dorp verzameld om te vernemen of men werkelijk bevrijd was of niet. Zoo geheel zeker was men hiervan nog niet daar er in de buurtschappen Dalmsholte en de Strenkhaar nog groepjes molten werden waargenomen.

Gelukkig slaagden ze er 's nachts in deze groepjes op te ruimen waardoor ze hier zoo ongeveer. Hoewel de bevrijding van ons dorpje zeer gunstig is verloop, had men toch gedacht dat ons dorpje van gevechshandeling zou gespaard worden, immers ruim een week voor dien tijd waren de bruggen reeds opgeblazen, waardoor het dorp was gesoleerd en de vijand had onze plaats verlaten. Zondag 8 April kwam echter de ontginscheling. Enkele huizen moesten worden ontruimd en de molten deden wederom hun intrede in het dorp. Men aantal groote periggeld en het waren de molten die de grootste

PROCLAMATIE

LANDGENOOTEN.

Het uur der bevrijding is thans ook voor U aangebroken. Het ogenblik, waarop Ik en U met soeveraaining en ongelofde gewacht hebben, is daar.

Ik weet van de binnere beproevingen, waaronder Gij afgesmeeld van een deel van ons Volderland, deze laatste maanden hebt geleefd.

Die druk heeft thans een einde genomen.

Ik weet ook van den bovengemiddelden moed, waarmee Gij de zwaarste ontberingen hebt gedragen.

Talrike handen zijn inge strekt; om het einde Uzer nooden zoveel mogelijk te besponigen; maar veel zal daarbij afhangen van Uw rustige en eemdrachtige houding in de komende dagen.

Werkt allen mede deze een rustig, verloop te geven. Ghermaant stept de bevelen van het Geallieerde Opperbevel, waarmee de Regering een regeling heeft getroffen. Luistert naar de aanwijzingen van Uw Nederlandisch Militair Gezag, dat kracht van die regeling onder leiding en verantwoordelijkheid der Nederlandse Regering, zijn zaak in overleg met het Geallieerde Opperbevel verricht.

Ik hoop spoedig op Nederlandischen bodem terug te keeren om met mijn verantwoordelijke raadgevers de leiding van 'n Land zaken weer op Mij te nemen.

Dat Gods zegen op U allen ruste

Nederland herreegt,

Leve het Vaderland!

WILHELMINA.

narigheid hadden van de opgeblazen bruggen, hun aftocht was belemmerd. Maar volgens moefche methode werden burgers gedwongen een noodbrug te bouwen en al spoedig stonden tal van auto's te wachten in een zeer zenuwachtige stemming omdat ze waren opgejaagd en vervolgde werden. De tijd om de brug andermaal op te blazen werd hun niet gesund, de Canadezen zaten hun te dicht op de helen.

Een groote vernieling bleef ons daarvoor gespaard, alleen de woningen van Ellenbroek en Berendsen werden een proos der vlammen.

In een volgend nummer hopen wij eens iets te schrijven over de tijd van de bezetting.

Bevrijdingsfeesten Raalte.

Zondagmiddag is een feestcomité gevormd, dat de be-

vrijdingsfeesten zal voorbereiden.

In dit comité, dat uitsluitend uit vroegere illegale werkers bestaat, is de Oranje Vereniging vertegenwoordigd door het dagelijks bestuur.

De feesten zullen hoogstwaarschijnlijk eind April plaats vinden.

Waarnemend burgemeester, Den heer Ir. J. Th. Everts is belast met de waarneming van het burgelijk gezag.

Laatste Oorlogsnieuws

Apeldoorn werd door de Canadezen bevrijd en zijn thans op weg naar Harterwijk, alwaar de Duitschers probeeren over water weg te komen naar Noord-Holland. Naarden werd door de Duitschers onder water gezet. In Friesland bereiken de Canadezen de Waddense en rukken thans op naar Harlingen. Londen meldt dat Mas Blokzijl door leden van de N.B.S. werd ontarrestend.

De helft van Duitschland is thans door de geall. strijdkrachten bezet.



Foto van de bevrijding

Schoolstraat Raalte

21. Bekijk de foto. Noem twee dingen die je ziet op de foto die herinneren aan de bevrijding.

Gijzeling

Op 11 april 1945 werd een Duitse militair beschoten. Als reactie gijzelden de Duitsers meer dan 60 inwoners van Heino. Op de foto zie je de groep gijzelaars die gelukkig allemaal ongedeerd terugkeerden op 14 april 1945. Na de bevrijding van Heino heeft deze goede afloop als herinnering een plekje gekregen in het straatnamenregister.



Groep gijzelaars

22. Streep het foute antwoord door:

Dit plein heet nu 11 april / 14 april – plein.

23. Kan je bedenken waarom dit plein zo heet? Leg je antwoord uit.

Monumenten

Bekijk de website www.oorlogsmonumenten.nl. Zoek op de plaats 'Raalte'. Het zoekresultaat geeft twee pagina's aan monumenten waarvan er acht te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Raalte. Bekijk de acht monumenten die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog in de gemeente Raalte (dus je mag ook een monument/plek uit kiezen een ander dorp dan Raalte in de gemeente). Kies er één uit en beantwoord de volgende vragen:

24. Hoe ziet het monument er uit? Beschrijf het aan iemand die het niet kan zien.

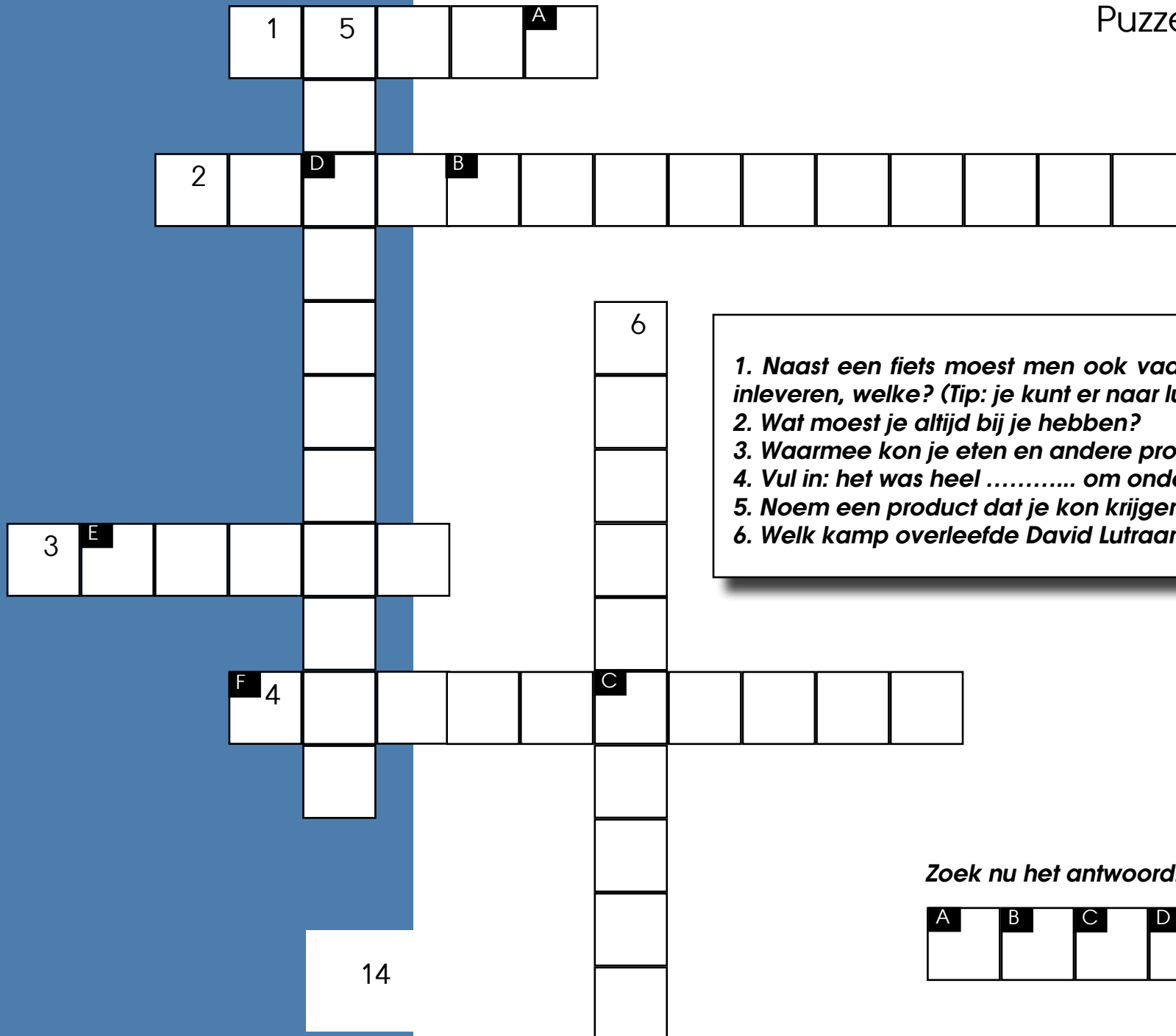
25. Wat staat er op het monument (tekst)?

26. Wanneer is het monument opgericht?

27. Zelf aan de slag! Teken zelf een monument voor de slachtoffers van de oorlog.



Tekenblad



1. Naast een fiets moest men ook vaak een ander voorwerp inleveren, welke? (Tip: je kunt er naar luisteren)
2. Wat moest je altijd bij je hebben?
3. Waarmee kon je eten en andere producten krijgen?
4. Vul in: het was heel om onderduikers te helpen.
5. Noem een product dat je kon krijgen met voedselbonnen?
6. Welk kamp overleefde David Lutraan?

Zoek nu het antwoord:

A	B	C	D	E	F

Eindopdracht

Op pagina 17 staan vier foto's. Knip de vier foto's uit en plak ze op het plakvel. Bedenk bij elke foto een bijschrift (titel) en geef daaronder een korte uitleg, waarom de foto bij dit thema past.





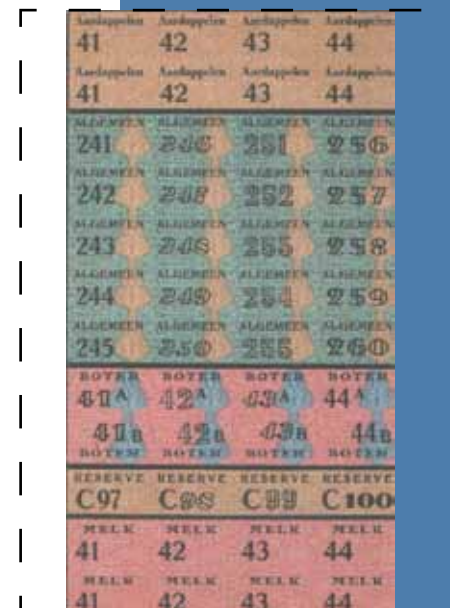
Plakvel





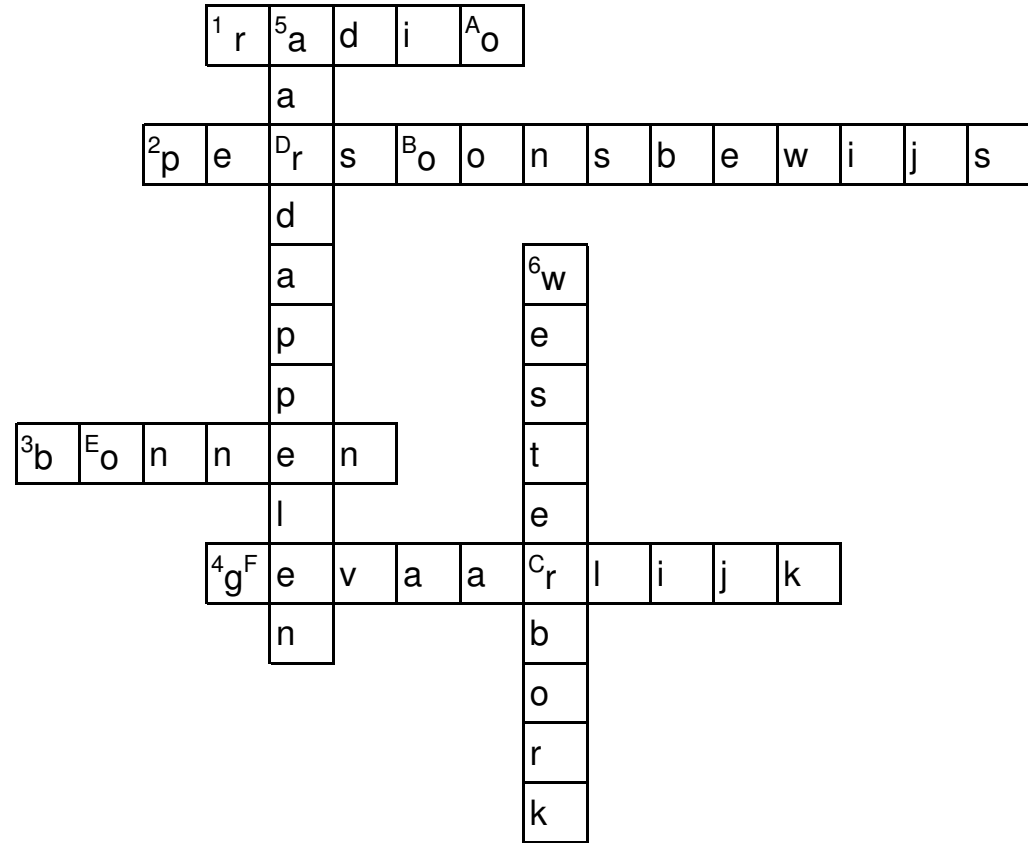


Knipvel



WESTERBORK

Dagelijks leven



1. Naast een fiets moest men ook vaak een ander voorwerp inleveren, welke? (Tip: je kan er naar luisteren)
2. Wat moest je altijd bij je hebben?
3. Waarmee kon je eten en andere producten krijgen?
4. Vul in: het was heel om onderduikers te helpen.
5. Noem een product dat je kon krijgen met voedselbonnen?
6. Welk kamp overleefde David Lutraan?

Zoek nu het antwoord:

A	B	C	D	E	F
---	---	---	---	---	---